

SZEGEDI EGYETEMI TUDÁSTÁR 1.

Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége

Szegedi Egyetemi Kiadó
2014

SZEGEDI EGYETEMI TUDÁSTÁR 1.
Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége

Szerkesztette:
ÚJSZÁSZI ILONA

SZEGEDI EGYETEMI TUDÁSTÁR sorozat

1. Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége
2. The intellectual heritage of Albert Szent-Györgyi
3. Szent-Györgyi Albert a Délmagyarországban és a New York Timesban
  4. Élő természettudományok
  5. Élettelen természettudományok
  6. Bölcsészettudományok
  7. Bölcsészet- és társadalomtudományok
  8. Egyetemtörténeti fotóalbum

Sorozatszerkesztők:

DUX LÁSZLÓ, HANNUS ISTVÁN, PÁL JÓZSEF, ÚJSZÁSZI ILONA

A sorozat elkészítésében közreműködött:

SZTE Klebelsberg Könyvtár

Készült:

a Szegedi Tudományegyetem megbízásából, a „TÁMOP-4.2.3.-12/1/KONV – 2012-0035, Tudományos eredmények elismerése és disszeminációja a Szegedi Tudományegyetemen” pályázat keretében.

SZEGEDI EGYETEMI TUDÁSTÁR 1.

Szent-Györgyi Albert szellemi öröksége

Szerkesztette:
ÚJSZÁSZI ILONA

Szegedi Egyetemi Kiadó
Szeged, 2014

Szerkesztette:
ÚJSZÁSZI ILONA

A szerkesztésben közreműködtek:
az SZTE Média Centrum gyakornokai

© Szegedi Tudományegyetem
© Szerzők, szerkesztők
© Szegedi Egyetemi Kiadó

Minden jog fenntartva.

A kiadásért felel:
a SZEGEDI EGYETEMI KIADÓ
vezetője

Borító, műszaki szerkesztés:
LOSJAK LÁSZLÓ

Korrektúra:
SINKOVICS BALÁZS

Nyomdai kivitelezés:
GENERÁL NYOMDA KFT.

ISBN 978-963-306-346-0

Tartalomjegyzék

KÖSZÖNTŐ	7
SZERKESZTŐI BEVEZETŐ	
<i>Nyolc kötetben a szegedi tudományosság: szerkesztői bevezető</i>	9
DUX LÁSZLÓ	
<i>A biokémia alapjairól</i>	11
WÖLFLING JÁNOS	
<i>Az élet a kémikus szemével</i>	21
TÓTH GÁBOR	
<i>Vitaminoktól a peptidekig – Szent-Györgyi intézeteinek kutatási témái</i>	31
HANNUS ISTVÁN	
<i>A C-vitamin szegedi analízise</i>	53
HOMOKI-NAGY MÁRIA	
<i>„Az ész szüleményeinek védelme” a magyar jogtörténetben.</i> <i>Szerzői és szabadalmi jog, elsőség és etika a tudományban</i>	72
GÁBOR MIKLÓS	
<i>Szent-Györgyi Albert flavonokkal folytatott vizsgálatai. A felfedezés hatása</i>	89
VAJDA TAMÁS	
<i>A C-vitamin felfedezésének hatása a paprikaiparra, a dél-alföldi gazdaságra</i>	119
PUKÁNSZKY BÉLA	
<i>Szent-Györgyi Albert pedagógiai gondolatai</i>	156
JANCSÁK CSABA	
<i>Szent-Györgyi Albert és a szegedi egyetemi diákegység</i>	172
PÁL JÓZSEF	
<i>Az élet egészségétől a tudatformák egyenrangúságáig. Szent-Györgyi aggodalmi</i> <i>háborús időkben</i>	201
TASINÉ CSÚCS ILDIKÓ	
<i>Szent-Györgyi Albert tudománymentő tevékenysége és annak gyökerei</i> <i>hazánkban, 1945 után</i>	217
PÁL JÓZSEF	
<i>Szent-Györgyi Albert verseiről</i>	233
SZABÓ GÁBOR	
<i>Szent-Györgyi biofizikáig vezető útja, a tudományágak határainak elmosódásáról,</i> <i>a kutatáshoz használt műszerekről a paprikacentrifugától a szuperlézerig</i>	243
UTÓSZÓ	255

Szent-Györgyi Albert és a szegedi egyetemi diákegység

Bevezetés

Az az időszak, amit a következőkben tárgyalunk, Szent-Györgyi Albert szegedi pályafutásának egy rövid szakasza, alig egy év. Azonban napjaink világának is tanulsággal szolgáló időszak. Az 1940/41-es egyetemi tanév rendkívül érdekes úgy az egyetem és ifjúsága, mint Szeged városa történetében, amikor is egészen magas eszmei szépségű történések és a mély drámai történések egyidőben zajlottak le. A történelem azon ritka pillanatainak egyike, amikor a fiatalok a történelem forgószínpadának szereplőivé váltak, és ezzel a történelem viharai alá is kerültek. Erről is szól ez a tanulmány, amely nemcsak Szent-Györgyi Albert a humanista, az egyetemvezető, a Nobel-díjas tudós, hanem az egykori egyetemi hallgatók, egyetemi polgárok emléke előtt is tisztelegni kíván.

A tanulmányban a felsőoktatás autonómiájának kérdését, a hallgatók demokratikus cselekménymintáinak kérdését járjuk körbe. Hangsúlyozzuk, hogy az egyetemeknek egy sajátos mikroklímája van – ezt már nagyon régóta tudja az ifjúságtudatás, melynek figyelmét a diákok aktív közéleti szerepvállalására az 1956-os forradalmat megelőző héten történt szegedi egyetemi események, a MEFESZ megalakulása irányította rá. De – mint látni fogjuk – ez az ifjúsági aktivitás a szegedi felsőoktatásban Szent-Györgyi Albert rektori vezetése alatt jelent meg először egyetemi léptékben, valamivel több mint hetven éve.

Tanulmányunkban az egykori egyetemi polgárok világába teszünk időutazást. Ezt az életvilágot úgy is nevezzük, hogy ez a campus-lét időszaka, az egyetemi életszakasz, amely alatt az ifjú egyetemi polgárok ott élnek a campusban. A hallgatói öntevékenység kérdéskörét elemezzük a szegedi diákegység szervezetének esetében és ebben Szent-Györgyi Albert szerepét, hatását. *Juventus ventus!* – az antikvitás korától tudjuk, hogy a fiatalság szél. Milyen lehet ez a szél? Pusztító, orkán-jellegű, viharos, jeges, rideg, fagyot hozó. De ugyanakkor lehet játszi-könnyedségű és szabad, boldog, friss fuvallat is. A korabeli dokumentumok, sajtóanyagok, oral-history interjúk, illetve maga Szent-Györgyi Albert nyilatkozatai, visszaemlékezései – amiből majd itt idézni fogunk néhányszor – azt bizonyítják számunkra, hogy Szent-Györgyi Albert erőforrásként tekintett az ifjúságra.

Szent-Györgyitől származó első idézetünk egy televíziós nyilatkozat, melyben az angol riporter kérdésére így vall tudományos pályájának kezdeteiről: „*Fiatal koromban nagyon lassú észjárású voltam, és a családom amiatt aggódott, hogy idióta vagyok. Elég későn kezdtem érni. A nagybátyám, aki a családom meghatározó alakja volt, és emellett jól ismert tudós volt, ellenkezett a legjobban, amikor elmondtam, hogy tudós pályára akarok lépni. Később aztán megnyílt és beleegyezett abba, hogy kozmetikát tanuljak. Amikor aztán előrébb léptem, hozzájárult, hogy fogorvos legyek. Még később pedig már ő is nagyon sokra tartott, és azt mondta, lehetnék proktológus. Neki ugyanis aranyere volt, ezért érdeklődött a test ezen része iránt. Így amikor egyetemre mentem, és megkezdtem a kutatást, a végbélnyílás felépítése lett a szakterületem. Hogy úgy mondjam, rossz végén fogtam meg a tudományt.*”¹ Ez a nyilatkozat – úgy gondolom – nemcsak Szent-Györgyi Albert tudós nagyságára és szabad szellemére utal, hanem szarkasztikus humorára is, amelyek összessége sok esetben, a rendkívül elszomorító események közepette is tovább tudta lendíteni őt magát a pályafutása során, illetve az akkor Szegeden születő egyetemi hallgatói mozgalmat támogató tevékenysége során.

Az ifjúságkutatás a fiatalok döntésekbe való bevonásának, az úgynevezett aktív participációnak a témakörét a demokrácia, a demokratikus működés fokmérőjeként kezeli. Ebben az értelemben egy négy lépcsőfokból álló tipológiát alkalmazunk arra, hogy a fiataloknak a döntésekbe való bevonása, mármint a lehetőségük arra, hogy a saját magukra vonatkozó döntéseket meghozzák, milyen komolyan kerül figyelembe vételre a felnőtt világ szempontjából.² Nem tekintjük a döntésekbe való bevonásnak azt, amikor a felnőttek a döntéseikhez dekorációnak használják a fiatalokat, ahogyan azt sem, amikor a felnőttek kiválogatják a nekik tetsző „okos” véleményeket. Az első lépcsőfok, amikor a felnőttek megkérdezik a fiatalok véleményét, de a döntések meghozatalába nem vonják be őket, hanem maguk hozzák meg azt. A második lépcsőfok, amikor már kezdeményezik a fiatalok bevonását, és a döntés egy folyamatnak a közösen megtárgyalt, meghozott eredményeként jön létre. Ez az első kettő a legalapvetőbb két lépcsőfok. A harmadik ilyen lépcsőfok, amikor a fiataloktól indul el a döntések kezdeményezése, meghozatala és végrehajtása – amelyre lehetőséget is adnak nekik a felnőttek. Végül az utolsó, és ez a legteljesebb bevonódási fokozat, tehát a legteljesebb participáció, amikor a fiatalok a kezdeményezéseikbe és a döntéseik a végrehajtásába bevonják a felnőtteket, és

¹ <http://www.youtube.com/watch?v=DKfssOAGFcY> Utolsó letöltés: 2012.11.10.

² Arnstein, Sherry R. (1969): A Ladder of Public Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, (4): 216–224 és Hart, Roger (1992): *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. UNICEF

a felnőttek aktívan, támogatólag be is kapcsolódnak. Majd látni fogjuk, hogy az egyetem polgárai ebben az időszakban, Szent-Györgyi Albert rektorsága alatt a legfelső lépcsőfokon, a legszélesebb bevonódási szinten indították el a szegedi egyetemi ifjúsági mozgalmat.³ Ebben Szent-Györgyi szerepe óriási volt. Erre utal az is, hogy a hallgatóság lapjában, a Szegedi Híd 1941. májusi számában Halasy-Nagy József egyetemi tanár a néhány hónapja létrejött Szegedi Egyetemi Ifjúság (SzEI) megszületéséről írva a jövőre nézve reményét fejezte ki, hogy *„a kertész, aki elültette ezt a nemes magot, továbbra is törődni fog vele, és gondozásával mellette fog maradni akkor is, ha ez már nem lesz hivatalos tiszte és kötelessége.”*⁴ Halasy-Nagy professzor úgy vélte, hogy *„egyetemünk sorsának alakulása nagy mértékben függ ennek a példaadó kezdeményezésnek sikerétől.”*⁵

A szegedi diákegység felé

Szent-Györgyi Albertet 1940. október 24-én választották az egyetem rektorává. És mint a hivatalát elfoglaló rektor az első idejét arra szánta, hogy áttekintette, az egyetem világában milyen ifjúsági szervezetek találhatóak. Arra a meglepő felismerésre jutott, hogy a szegedi egyetemen, a Horthy Miklós Tudományegyetemen olyan ifjúsági szervezetek vannak, amelyeket nem diákok, hanem öszülő halántékú vezérek irányítanak, és a tagságuk nagy része sem egyetemi hallgató. Sőt, felülről, kívülről, Budapestről politikai irányítás alatt állnak. Ezután Szent-Györgyi Albert felkérte Pollner Ödönt, az egyetem professzorát, vizsgálja meg azt a kérdést, hogy az újonnan elinduló egyetem, már az alapítás státuszából adódóan, milyen változásokra ad lehetőséget az egyetemi ifjúsági szervezetek kérdéskörében. Pollner Ödön arra jutott, hogy maga az a tény, hogy a Horthy Miklós Tudományegyetem működése elindult Szegeden, illetve az, hogy a korábbi egyetem visszatért Kolozsvárra, ez a szegedi egyetemen a korábbi egyetemi szervezetek tulajdonképpeni megszűnését jelenti, és új egyetemi ifjúsági szervezet megalapításának lehetőségét hordozza.⁶

³ „A szervezkedés a diákság köréből indult ki és az egyetem tanáraival karöltve kell megvalósítani. A cél, hogy az ifjúság problémáit megértő, gerinces művelt magyar embertípus alakuljon ki” – nyilatkozta Szent-Györgyi az MTI-nek Pécsen 1941. március 18-án tartott előadásakor. SzN 1941. március 19. 3.p.

⁴ SzH 1941. május 5.p.

⁵ Uo.

⁶ CsML VIII. 5. (Horthy Miklós Tudományegyetem Rektori Hivatal iratai) 5. doboz 389/1940–41

Pollner Ödön határozata és vizsgálata közben született meg az a törvény, december 11-én és 18-án pedig a felsőház által is elfogadva, amely a felsőoktatás autonómiáját korlátozó módon, négy pontban miniszteri hatáskörbe vont bizonyos oktatáspolitikai kérdéseket. Miniszteri jogkörökké váltak az egyetemekre és főiskolákra felvehető hallgatók számának meghatározása, a felvétel alapvető politikai, erkölcsi feltételeinek meghatározása, a diákjóléti gondozás központi megszervezésének felügyelete, az egyetemi és főiskolai egyesületek főfelügyelete, továbbá miniszteri jog része lett meghatározni, hogy a hallgató milyen feltételek mellett lehet tagja olyan egyesületnek, amely nem áll egyetemi vagy főiskolai hatóság alatt. Minket itt az utolsó két tényező érint. Pollner professzor vizsgálati eredménye mellett ez a törvénymódosítás adta az indítósikrárt ahhoz, hogy Szent-Györgyi Albert a hallgatókkal együtt a szegedi egyetemi diákegység létrehozásának nekifogjon (tudatában annak, hogy rövid időszak áll rendelkezésükre, hiszen a rektori ciklusa innen, decembertől kezdődően alig egy évet jelent). December 13-a az a történeti dátum, amikoris tíz órakor kiadott rektori utasítással 11 órára a Szukováthy téri, a mai Ady téri Auditorium Maximumba hívja össze az egyetem hallgatóságát, és ott mond programbeszédet a szegedi diákegység szükségességéről.

Szent-Györgyi Albertet idézzük: *„Ezen az egyetemen új hangulat van kialakulóban, az egyetemi katedra lépcsője ezentúl nem választja majd el a professzort és tanítványt egymástól.*

Meg szeretném próbálni a mi egyetemünk ifjúságát egy egységbe tömöríteni. Az első céлом és feladatom, hogy az egyetem legyen az ifjúságé és az ifjúság az egyetemé. Mint hazafinak céloom: az ifjúságnak megadni a lehetőségeket a teljes lelki kifejlődésre, mert az egyetemi polgár első hazafias kötelessége a teljes áttekintésű műveltség megszervezése. A kor hibája, hogy nem embereket, hanem tömegeket képez, éppen ezért kell emberebb emberré tenni önmagunkat. Ehhez legrövidebb úton a felelősségtudat kialakításával juthatunk közelebb, tehát az egyetem vezetésében is szerepet szeretnék adni az ifjúságnak. Mert az eddigi diákelet szegényes volt, hiszen pesti érdekképviseltek próbálták megszervezni az ifjúságot, ez persze lehetetlen vállalkozás volt. Az új diákegység senki ellen sem akar fordulni, világnézetet sem akar ráoktrojálni az ifjúságra.”⁷

A Délmagyarország tudósításából – ehhez egy másik adalékként – szintén Szent-Györgyit idézzük: *„Öntudatos diákságot szeretnék, amely helyet kaphat az egyetem vezetésében, amely felelősségteljes emberré tudja nevelni magát, amely egyéniséggé válik. Ez a diákság hazafias kötelessége: így kell értelmeznie*

⁷ SzN 1940.12.14. 5.p.

a diákságnak a hazafiság fogalmát. Egyéniséggé kell nevelni magát, hogy művelt, gerinces, egész ember legyen, mert a korok hibája, hogy nem embert, hanem tömeget nevel, amelyet egy-egy jelszóval bármilyen irányban el lehet téríteni és fel lehet használni. Ezért van szükség a diákegység megteremtésére – mondotta a továbbiakban a rektor –, hogy széthúzó és sok irányban szerteágazó egyesületek helyett olyan közösség jöjjön létre, amelyben módja van az ifjúságnak megteremtenie azokat a lehetőségeket, amelyek az egyetemen kívüli továbbképzésben, klubéletben és minden egyéb vonatkozásban azt a célt szolgálják, hogy egyéniség, ember váljék a diákból. Ez eddig nem volt. Bizonyos érdekképviselőket létesítettek ugyan Budapesten, ezek azonban nem tudják intézni, nem tudják megoldani a vidéki problémákat.”⁸

Az esemény után a szélső jobboldal részéről támadás indult Szent-Györgyi ellen, amely egyfajta támadás-sorozattá dagadva tulajdonképpen végigkísérte egész rektori ciklusát. A már említett Pollner-féle vizsgálat eredményeire utalt fentebb Szent-Györgyi, mikor a Budapestről irányított ifjúsági szervezetről beszélt. Ez az utalás tulajdonképpen a Turul Szövetségre vonatkozott.

Az Egyetemi Tanács e kérdést határozat útján szabályozta, mely értelmében 1940. december 18-án Szent-Györgyi rektori hirdetményt⁹ adott ki, amely meghatározta, hogy olyan egyesületnek, amely „vezetősége nem áll egyetemi fennhatóság alatt (Turul és tagozatai – Csaba, Rákóczi, Árpád, Emericana, Bethlen Gábor Kör, Luther-Kör stb.) egyetemi hallgató csakis a Tanács engedélyével lehet tagja.” Ez alól kivételt képeztek – és tagságukat megtarthatták – azon hallgatók, akik a Horthy Miklós Tudományegyetem megalakulása előtt létesítettek tagsági viszonyt. A határozat szerint a belépni szándékozók ehhez kötelesek voltak a Tanács engedélyét kérni, melynek hiányában „ily egyesületbe való belépés fegyelmi eljárást von maga után”.

Mindennek következtében a Turul Szövetség sajtótermékében a Szegedi Új Nemzedékben megindult egy támadás Szent-Györgyi Albert és a szegedi diákegység ellen.

E támadás alapját egy másik esemény erősítette fel, melyben Szent-Györgyi kinyilvánította elkötelezettségét a kirekesztés-mentes diákegység-szervezet mellett. A Turul Szövetség vezetői, Fitos Vilmos országos vezér, Babiczky Ede kerületi vezér, valamint dr. Veres Elemér, Jung Péter primus magisterek és dr. Halász Szabó László a szentesi szervezet vezetője megjelentek Szent-

⁸ DM 1940.12.14. 3.p.

⁹ CsML VIII. 5. (Horthy Miklós Tudományegyetem Rektori Hivatal iratai) 5. doboz 208/1940–41.

Györgyi Albertnél, és a több mint egyórás tárgyalás során követelték, hogy a rektor adjon helyet a szövetségnek az egyetemen – hivatkozva arra, hogy „az ország más egyetemlein helyet, elismerést, sőt támogatást kap ez az egyesület, egyedül a szegedi egyetemen nem kap még helyiséget sem.”¹⁰ Szent-Györgyi ezt azzal utasította el, hogy ő egy olyan diákegységet kíván támogatni, amely nem frakcionál, amelyben a diákok az egyetemi hallgatói jogviszonyuktól fogva tagok, tehát az egyetemi polgárjoguktól fogva tagok, vallási, felekezeti, kari, és egyéb más szempontok nem osztják meg őket, hanem a szegedi egyetem hallgatóiként lehetnek ennek, az éppen szerveződő szervezetnek a tagjai.¹¹

A szegedi egyetemi diákszervezet megszületésének folyamatában a következő esemény február 17-én történt, amikor elindultak a diákönkormányzati választások a szegedi egyetemen.¹² A következő három nap alatt a választmány tagjaivá 22 (1–5 évfolyamos) orvostanhallgatót, 11 (1–4 évfolyamos) bölcsész-hallgatót, 8 gyógyszerészhallgatót és a Matematikai és természettudományi karról 12 (1–4 évfolyamos) hallgatót választottak. Ezen történet kapcsán két dolgot érdemes hangsúlyozni: az egyik, hogy a diákok karonként évfolyamszinten szerveződő képviselőket választottak (azaz évfolyamképviselőket), másrészt ez a választás mindenféle hivatalos jelölés nélkül, tehát a hallgatók közbizalmából történt.¹³ Ez különösnek hathat mai jogérzékünknek, amikor azt látjuk, hogy a közéleti színtereken, a politikai színpadon és akár a hallgatói képviselőletekben a választásoknál komoly kampányok zajlanak a képviselőletek, az érdekképviselőletek megszerzéséért.¹⁴

A következő napokban, miközben a hallgatók szervezik a mozgalmat,¹⁵ a rektor több előadást is tart e témában, melyek közül a legfontosabb 1941. február 27-én Szegeden az Egyetembarátok Körének szabadegyetemén

¹⁰ SzÚN 1940.12.21. 8.p.

¹¹ MN 1940.12.21. és Szegedi Napló 1940. december 21. 3.p.

¹² SzN 1941. február 21. 4.p.

¹³ „Végre egyszer nem az vezet, akinek legnagyobb a hangja, hanem az, akit erre az ifjúság hivatottnak érez” – írta ifjabb Kristó-Nagy István hallgató a Szegedi Híd 1941 májusi számában (4.p.)

¹⁴ Jancsák Csaba: Hallgatói demokrácia és a hallgatói önkormányzatiság Magyarországon (1988–2008) In. *Állampolgári kompetenciák kutatása és fejlesztése. Útkeresés és továbbadás az aktív állampolgárságra képzés folyamatában*. Belvedere Meridionale, Szeged, 2008, 39–56.pp.

¹⁵ „A SZEI-t nem is én alapítottam, az a diákság lelkéből fakadt, én éppen csak kezdetben nyújtottam segédkezet, hogy a diákság magára találjon, diákságának, közösségének és felelősségének tudatára ébredhessen, de elvem az volt, hogy diáknak önmagát kell vezetnie, és most már csak azon munkálkodom, hogy minden, a diákságot érdeklő ügy

tartott nagy ívű előadása,¹⁶ amelyben kimondta, hogy rektori credójában a központi helyen áll az önálló egyetemi ifjúság megszervezésének kérdése, mégpedig az egyetem nevelő funkciója, értelmiség-képző funkciója miatt. *„Az universitas feladata manapság nemcsak a szaktudás átadása, de a szó tiszta és teljes értelmében való nevelés is. Az új korban az egyetemek ugyanis az államnak, a közéletnek lettek fontos szervei, éppen azért, hogy az egyetem a közélet előkészítő iskolájává alakult. A közéleti embertől pedig nemcsak szaktudást várunk, de jellembeli értékeket is. Milyen eszközök állnak rendelkezésre a jellemnevelésre? Elsősorban az előadások, azonban csak abban az esetben, ha ezek az előadások nem fölösleges adathalmazások. Az előadásokon túl az ifjúságnak a gazdagabb élethez való jussát elsősorban maga az ifjúság biztosíthatja önmaga számára. Az egyetemi ifjúság azonban ne csak egymás közt fogjon össze, de találkozzék életteljes egységben az egyetemmel is. Ehhez a keretek a szegedi egyetemen már adva vannak, a kereteket most már ki kell tölteni. Minden remény megvan arra, hogy rövidesen a szegedi diáknak igazi, meleg otthona lesz a szegedi egyetem. Szegedről tehát egy telibb lelkű diákság fog valószínűleg kikerülni.”*¹⁷ Ez a modern, szabadgondolkodó műveltségesszményen alapuló szemléletmód Szent-Györgyi „pedagógiai programjának” legfontosabb része volt¹⁸: a „know-how”-jellegű tudás megszerzését tartotta fontosnak, amelyet szembeállított az életidegen, inert tudással, a magolással, az agy „szecskákkal” való „megtömésével”¹⁹. Kimondhatjuk tehát, hogy Szent-Györgyi az egyetemek egyik legfontosabb feladatának – úgy a formális oktatásban (előadások és gyakorlatok), és leginkább pedig az informális tanulás (pl. szabadidő-eltöltés) helyzetében – az értékátadási funkciót tartotta mint az értéktelített felsőoktatás elkötelezett híve.

---

lehetőleg a diákság kezébe tétessék le.” Szent-Györgyi Albert: A SzEI-ről, SzH 1941. május 2. (A dőltbetűs kiemeléseket az eredeti szövegből vettük át – JCs.)

¹⁶ Szent-Györgyi a diákegység gondolatáról, annak céljairól több előadást tartott Szegeden. Márciusi pécsi útját is felhasználta a diákegység szellemisége melletti kiállásra (SzN 1941. március 19. 3.p.)

¹⁷ SzN 1941. február 28. 4.p.

¹⁸ „Saját rektori tevékenységemet két meggyőződés irányította. Az egyik, hogy az egyetem célja nem csupán a szaktudás művelése, tanítása és előbbre vitele, hanem elsősorban az ifjúság nevelése; a másik pedig az, hogy az egyetem a diáké, a diák meg az egyetemé.” Szent-Györgyi Albert tanévzáró ünnepséget megnyitó beszéde, 1941. június 5-én. In. Újszászi Ilona (szerk.): *A szegedi felsőoktatás integrációjának története (1981–2010)*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2010, 35.p.

¹⁹ Szent-Györgyi Albert: *Az élet jellege*. Magvető, Budapest, 1975, 91.p.

A Szegedi Egyetemi Ifjúság szervezete

A diákság otthona: a Klub

1941. március 15-én került átadásra a szegedi egyetemi ifjúság szervezetének otthona. Szent-Györgyi március 24-én kelt feliratában értesítette a minisztert a szervezet megalakulásáról, és a hatályos törvény értelmében kérte a szervezet bejegyzését. Az ifjúsági munkacsoportok részben a Kolozsvárra visszaköltöző jogi kar épületének földszintjén, részben pedig a központi épület alagsorában kaptak helyet. Az egyetemi klub funkciójaként a rektor azt határozta meg, hogy ott „a diákság pihenhet, olvashat, szórakozhat, és diáktársaival találkozhat”.²⁰ Szent-Györgyi később, 1973-as magyarországi látogatásakor²¹ erre az eseményre és az akkori mikroklímára így emlékezett: „Az életet nem csak élni, de élvezni is kell. Az ember csak akkor tud jól dolgozni, ha jól is tud mulatni. Ha jól fel tud frissülni. Ha sokat dolgozik, nem tud felfrissülni, és dolgozni sem tud. Azért előbb igyekeztem a diákoknak csinálni egy kicsit színesebb életet, és csináltunk egy klubot, ahol – mint a régi klubokban – ilyen magas székeken lehetett ülni. Az még senkit sem tett tönkre erkölcsileg, hogy széken ül. De ez színt adott a dolognak. Óriási támadásoknak voltunk azonnal kitéve.”²²

Mindez tehát újabb támadások indítózikrájaként szolgált. Szent-Györgyi további óriási támadásokat kapott a szélső jobboldali sajtóban azért, mert a liberális szellemet – ezt ne keverjük a mai értelemben vett politikai fogalommal! – tehát az angolszász-jellegű szabadelvűség légkörét, az angolszász

²⁰ SzH 1941. május 2.p.

²¹ Szent-Györgyi Albert díszdoktoravatásra érkezett Magyarországra, Szegedre. Ekkor készítette vele kétrészes portréfilmet Kardos István, amelynek szövege szerkesztett formában Szent-Györgyi Albert Az élet jellege című könyvének 57–116 oldalain 1973-ban jelent meg nyomtatásban. Szent-Györgyi Albertet a Szegedi Orvostudományi Egyetem 1973. október 12-én avatta díszdoktorává. Érdekes adalék, hogy 1938-ban (az orvostudományi egyetem jogelődje) a Kolozsvárról menekült és Szegeden befogadtatott Ferenc József Tudományegyetem már díszdoktorrá avatta Szent-Györgyit (az intézménynek 1931 óta volt oktatója 1945-ig). A Ferenc József Tudományegyetem 1940-ben visszaköltözött Kolozsvárra, ténylegesen az egyetem egy része (elsősorban a Jogi Kar), Szegeden pedig létrejött a Horthy Miklós Tudományegyetem, melynek első rektora lett Szent-Györgyi Albert. 1945-től az egyetem neve Szegedi Tudományegyetem lett, amelytől 1951-ben különvált orvosi karból létrejött a Szegedi Orvostudományi Egyetem (SZOTE). A szegedi orvostudományi egyetem 1987-ben felvette Szent-Györgyi nevét (a rövidítés maradt SZOTE). 2000-ben a szegedi felsőoktatási intézmények Szegedi Tudományegyetem néven egyesültek.

²² Szent-Györgyi Albert 1975, 96–97.pp.

egyetemek szabadgondolkodó értelmiségi klubjainak világát kívánta behozni Szegedre. A központi épületben kialakított Klub három termének egyikében pingpong-asztalok voltak, a másik az olvasóterem, a harmadik pedig az étkező. Maga erről – hogy miképpen vélekedik a klubról – a Szegedi Híd című folyóiratban írta meg gondolatait.²³ A cikk olvasásakor megértjük Szent-Györgyi törekvését: „*Kártya, alkohol, vagy illetlen beszédnek nincs helye a falakon belül*” (...) „*egy derék altiszt már fillérekért tápláló eleséget és üdítő italokat szolgál fel a diákoknak, miközben ott (mint Oxfordban, vagy Cambridge-ben, úgy) töltik el a szabadidejüket és nevelődnek az értelmiségi létre a szegedi egyetem hallgatói.*”

Később a diáklklubban lehetett vásárolni a SzEI jelvényét is, melyet Jankó Béla egyetemi hallgató tervezett. Ára két fillér volt. A jelvény egy gyertyát ábrázolt egy pajzson, és a pajzs felső részén volt a felirat: Szegedi Egyetemi Ifjúság.²⁴

A szervezet működésének forrásai, munkacsoportjai

Milyen bevételi forrásokkal rendelkezett a megalakult szegedi egyetemi hallgatói szervezet? Részben az egyetemi hallgatók tagságuk, egyetemi jogviszonyuk alapján fejenként 1 pengőt fizettek.²⁵ Ez az akkori tandíj körülbelül egy százalékának felelt meg. Ugyanakkor pedig Pálffy József Szeged polgármestere a klub létrehozására, csinosítására ötezer pengőt, illetve Beck Bernát, szegedi nagytőkés, felsőházi tag 1000 pengő támogatást nyújtott a klub létrejöttére. Ez a két adomány, a két liberális közéleti szereplő részéről, továbbá az, hogy Beck Bernát zsidó származású volt, újabb lendületet adott a szélsőségesek támadásainak. A Nemzetőr című lapban újabb támadást kapott Szent-Györgyi Albert, illetve az egyetemi ifjúság formálódó szervezete. A Turul lapjában a Szegedi Új Nemzedékben ezt olvashatjuk: „*A Turul Szövetség nem akadályoz meg senkit a szervezkedésben, ha ezért az eszményért küzdenek, ha világnézetileg megmaradnak a keresztény eszmék mellett, nem csak hangoztatásában, de áldozatos megvalósításában is. De menthetetlenül szembeszáll minden olyan szervezkedéssel, amely zsidó, liberális pénzt fogad el.*”²⁶

Hogyan épült fel a Szegedi Egyetemi Ifjúság szervezete? Itt három dimenzióban fogom ezt bemutatni. Először is: „hivatások” szerint (ma úgy mondanánk: képzési területek szerint) az egyetemi kari felépítményt képezték le. Tehát

²³ SzH 1941. május 2.p.

²⁴ SzH 1942. január 9.p.

²⁵ CsML VIII. 5. (Horthy Miklós Tudományegyetem Rektori Hivatal iratai) 5. doboz 208/1940–41.

²⁶ SzÜN 1941. március 27. 4.p.

a kari hallgatói jogviszonyból adódó alegységek alkották az első szintet – ahogy korábban láttuk, a hallgatói választások, képviselői választások is ilyen egységekben történtek meg: orvosjelöltek, gyógyszerészjelöltek, vegyészjelöltek, tanárjelöltek (bölcész és matematikus csoport). A másik vetület a belső hierarchikus viszony: a szakcsoportok vezetőiből és a munkaközösségek vezetőiből állt a *Tanács*, az évfolyam képviselők alkották a *Választó*, illetve *Képviselő Gyűlést*, működött a pénzügyi ellenőrzés céljából a *Számvizsgáló Bizottság*, az információk áramoltatását végző *Tájékoztató Szolgálat*, a külső kapcsolattartásért felelős *Összekötő Szolgálat*, és a *Segítő Szolgálat*, amely a diák-szociális ügyeket intézte. Azt látjuk, hogy ez nagymértékben hasonlít a szegedi egyetem mai hallgatói önkormányzatának felépítésére. Ezért kijelenthetjük azt is, hogy a Képviselői Gyűlés úgy, mint a HÖK Választmánya, a Tanács úgy, mint a HÖK Elnökség, illetve a különféle ellenőrző, tájékoztató és egyéb szociális bizottságok már akkor létrejöttek itt az egyetemen, Magyarországon elsőként, 1941-ben. A harmadik vetület: a tevékenységek, specializációk szerinti hallgatói megoszlások. A SZEI tagjai a következő öntevékeny csoportokban tevékenykedtek: *Magyarságismereti Munkaközösség*, *Énekkar*, *Magyar Szó Munkaközösség*, *Művészetkedvelők Munkaközössége*, *Fotókedvelők Munkaközössége*, *Sport Munkaközösség* (SZEAC), *Vallási Munkaközösség* (Mária Kongregáció, Bethlen Gábor Kör, Luther Szövetség), *Színjátész Társaság*. Ez a nyolc tevékenységkör tulajdonképpen az egyetemi hallgatói életvilág minden szegmensét átfogja. A Szegedi Egyetemi Atlétikai Klub, a SZEAC kapcsán annyit röviden megjegyzünk, hogy a korabeli egyetemi sport esetében az egyetemi városokban mindenütt ilyen hangzású névvel találkozhatunk ebben a korszakban (Budapesten – BEAC, Pécsen – PEAC, Debrecenben – DEAC), amely nevek mindenütt az egyetemi működési keretet jelölik, és amely egyesületek nemcsak az egyetemi (tömeg)sport, hanem a hazai verseny- és élsport fellegvárjai is voltak, és komoly szereppel bírtak a hazai sportélet nivójának emelésében.

A továbbiakban két munkaközösséget fogok részleteiben ismertetni. Az első a *Magyarságismereti Munkaközösség*nek hívott csoport volt, amelynek Kiss Sándor, egy Apponyi kollégista²⁷ diák volt a vezetője. Körülbelül kéttucatnyi

²⁷ Kiss Sándor (1918–1982) a sárospataki Református Tanítóképző Intézet elvégzése után, 1937 és 1941 között a szegedi Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola magyar-történelem szakos hallgatója volt. Az Apponyi kollégiumban tanítóképző intézeti tanári képezést szerzett 1943-ban. http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=4705&catid=74:k&Itemid=67&lang=de Utolsó letöltés: 2013.01.07. Ld. még: Jancsák Csaba (2010): Hallgatói élet és ifjúsági szervezetek az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán. In: Kiss Róbert – Vajda Tamás (szerk.): *Az állami Polgári Iskolai Tanárképzős Főiskola története (1928–1947)*. Belvedere Meridionale, Szeged, 117–133

hallgató volt tagja ennek a csoportnak. A rendezvényeken, melyek nyitottak voltak a város felé, azonban ennél számosabb hallgatóság volt jelen. Három tematika köré szerveződött ennek a csoportnak a munkája. Az egyik – ahogy maguk kifejtették – az „egyetemi hallgatóságban felébreszteni a vágyat önmagunk és magyarság teljes körű megismerésére. Öntudatosítani minden területen azt, ami bennünk igazán magyar”.²⁸ A másik a hungarológia tudományos kutatás és falukutatás, illetve falusegítés/-nevelés, ma úgy mondanánk: művelődésszervezés, vidékfejlesztés. E csoport tevékenysége kapcsán nagyon érdekes az, hogy megszervezték és 1942. január 7-e és 22-e között meg is rendezték az első olyan népfőiskolai programot Magyarországon, amelyet egyetemi hallgatók szerveztek. Ezen esemény során – mint egyfajta diákköri mozgalom, ma úgy mondanánk nem-formális képzés jelleggel – az egyetemi hallgatók tartottak előadást a paraszt fiataloknak. Ha az egyetem történetét kutatjuk, akkor hamar rátalálunk arra, hogy ennek a Magyarságismereti Munkaközösségnek volt egy közvetlen előzménye a harmincas évek közepén, második felében. A közvetlen előzmény a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma volt, amelyet mint ifjúsági kezdeményezést jó néhány történész, illetve szociológus kolléga²⁹ az egyik legjelentősebbnek tart a magyarországi ifjúsági mozgalmak történetében. Hogyha az évszámokat nézzük, az 1937-es és az 1940-es év közötti néhány szemeszter szempontjából, azt látjuk, hogy voltak még az egyetemi padosorokban olyan hallgatók, akik ezt, mint egyfajta hagyományt egy értéktranszfer folyamat során át tudták örökíteni a fiatalabb kollégákra. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma (1930–37) részben a falukutató mozgalomból, részben pedig a református diákok Bethlen Gábor Köréből nőtte ki magát. Kik voltak ennek a jeles személyiségei, tagjai? Én most itt (tárgyuk szempontjából) kiemeltem Erdei Ferencet³⁰, Ortutay Gyulát³¹, Reitzer Bélát³², Tomori Vio-

²⁸ SzH 1942. március 9.p.

²⁹ Csaplár Ferenc (1967): *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*. Budapest: Akadémiai Kiadó; Vajda Tamás (2009): *Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*. In. Olasz Sándor – Zelena András (szerk.): „Mert annyit érek én, amennyit és a szó” *Szegedi Radnóti-konferenciák*. Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged, 2009, 213–228. pp.; Miklós Péter (2011): *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben. Tanulmányok Radnótiról, kortársairól és a szegedi egyetemről*. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged, 2011

³⁰ Erdei Ferenc (1910–1971) szociológus, a népi írók csoportjának tagja, akadémikus. 1945 után többször miniszter.

³¹ Ortutay Gyula (1910–1978) néprajzkutató, politikus, akadémikus. 1947–1950 között vallás- és közoktatásügyi miniszter, 1958-tól haláláig az Elnöki Tanács tagja.

³² Reitzer Béla (1911–1942) szociológus, újságíró.

lát³³ és Bálint Sándort.³⁴ Ők képviselték a falukutató érdeklődést a korabeli egyetemi hallgatók között, a néprajzos, kultúrantropológus, faluszociológus vonalat. Bálint Sándor ekkor már nem volt hallgató, ő ekkor fizetetlen tanársegéd volt az egyetemen,³⁵ de a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának gondozásában publikált a Szegedi Kis Kalendáriumban és előadásokat is tartott a nagyalföldi táj néprajzáról és a szegedi népi hagyományokról. A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma jelentette meg Baróti Dezső egyes munkáit³⁶ és Radnóti Miklós három kötetét.³⁷ A korszak egyik legjelentősebb eseménye volt a Tomori Viola által szervezett dudari falukutató tábor 1937-ben.³⁸ E tábor tulajdonképpen a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának a hatyúdalát is jelentette. Utána már – részben azért, mert elköltöztek Szegedről, részben azért is, mert a vezetőjük, Buday György³⁹ Londonba távozott (és ott futott be jelentős grafikus életpályát), tehát ez a mozgalom feloldódott az élet és a történelem hullámvászában. Aláhúzzuk tehát azt, hogy a Magyarságismereti Munkaközösség, utalva a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának a falukutató tevékenységére, indította el a saját pályafutását.

A másik jelentős öntevékeny csoport a *Színjátész Társaság* volt. Tárgyunk szempontjából ez a következő színfoltja és szintúgy országos hírű tevékenysége a szegedi egyetemi ifjúsági egység szervezetnek, ám ennek a csoportnak is megtalálható az előzménye – és ugyanúgy a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumában, ahol is Hont Ferenc⁴⁰ volt ennek az ügynek az egyik vezéralakja. A Szegedi

³³ Tomori Viola (1911–1998) falukutató, szociológus, pszichológus.

³⁴ Bálint Sándor (1904–1980) néprajzkutató, művészettörténész, szegedi egyetemi oktató.

³⁵ „Később azután külön kibontakozott a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma, amiből azonban valahogy én, Berczeli Anzelm Károly és Erdei Ferenc kimaradtunk. Már magam sem tudom, hogyan.” Bálint Sándor *Tiszatáj*, 1974/9, idézi Lengyel András: A Szegedi Fiatalok mozgalma és Bálint Sándor. *Tiszatáj* 2004/augusztus, 57–68.p.

³⁶ Baróti Dezső: *Juhász Gyula* (tanulmányok, 1933). Baróti 1948-tól a szegedi egyetem oktatója, 1955–57 között az egyetem rektora volt, 1956-ban az egyetemi ifjúság mellé állt, támogatta a forradalmat, az 1957. évi megtorlás során letartóztatták, majd 1 év 6 hónap börtönre ítélték. Az egyetemre nem térhetett vissza.

³⁷ Radnóti Miklós: *Lábadozó szél* (versek, 1933); *Kafka Margit művészi fejlődése* (doktori értekezés, 1934); *Újhold* (versek, 1935). Ld. még. Miklós Péter (2009): Radnóti Miklós szegedi éveiről. In. Uő: „*surranna kell most élned itt.*” *Tanulmányok Radnóti Miklósról és költészetéről*. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged, 2009, 33–41.pp.

³⁸ Lengyel András (1986): *Dudar*. Budapest: Országos Közművelődési Központ

³⁹ Budai György (1907–1990) grafikus, fametsző, könyvművész.

⁴⁰ Hont Ferenc (1907–1979) rendező, művészetszervező, a színház és filmművészeti főiskola tanára, vezetője.

Fiatalok Művészeti Kollégiuma kezdeményezte a Dóm téri Szabadtéri Játékok elindítását. 1933. augusztus 26-án adták elő Hont Ferenc rendezésében Madách Az ember tragédiáját. E tevékenységben az egyetem oktatói közül Sík Sándor⁴¹ emelendő ki, aki nemcsak a szakmai nevelésben vett részt, de az egyetemista fiatalok lelki vezetésben, támogatásban is szerepet vállalt. A SZEI Színjátszó Társaság bemutatkozása 1941. március 8-án történt, promóciós jelleggel, az egy hónappal későbbre tervezett Hamlet-bemutató előtt nemzetközi irodalmi estet állítottak össze és verseket szavaltak.⁴² Ezen az eseményen a versek elhangzása előtt Sík Sándor tartott bevezetőt, és Baróti Dezső a romantika költészetéről adott elő. A Szegedi Új Nemzedék újságírója erről a bemutatkozó előadásról tudósítva oda jutott,⁴³ hogy a lap nem ért egyet azzal, hogy olyan nagy ívű elképzeléseket dédelgetnek a keblükben, mely szerint a Hamletet szeretnék előadni a város egyik kőszínházában, és ettől óva intette őket. Ugyanakkor a lap a vers-estről pozitív kritikát közölt, megjegyezték, hogy Horváth István „komoly színészi értéket mutató tehetséggel”⁴⁴ tűnt ki, emellett pedig még kiemelték Szász Károly és Gyulai Lenke „intelligens és jó előadókészségét, valamint közvetlenségét”.⁴⁵ Azonban a Hamlet szereplőinek, a Színjátszó Társaság hallgatótagjainak élete a történelmi színpadon Rómeó és Júlia-szerű befejezésbe torkollott.

A Hamlet – Horváth István és Tóth Kata tragédiája

A Hamlet bemutatója április elsején volt a szegedi Kisszínházban. Hamletet Szász Károly, bölcsészkar hallgató játszotta, Gertrúdot pedig Tóth Kata. A darabot Horváth István rendezte. A korabeli napilapok tudósításaiból azt olvashatjuk ki, hogy az előadás hatalmas sikert hozott. A Magyar Nemzet, a Magyar Hírlap, a Délmagyarország, a Szegedi Napló hozsannákat zengett az előadásról, és dicsérte a fiatalok lelkesedését. Szent-Györgyi a Délmagyarországban nyilatkozott: „A mi Hamletünk előadásánál nemcsak műkedvelésről van szó. Itt arról van szó, hogy egy csomó fiatalember összeáll, megtanul önzetlenül, önként vállalt fegyelemmel működni, felébred lelkében a dráma iránti szeretet, a színjátszás iránti tisztelet, megismeri a tiszta színpadi nyelvet, feltá-

⁴¹ Sík Sándor (1889–1963) piarista tartományfőnök, költő, irodalomtudós, akadémikus, egyetemi tanár.

⁴² SzÚN 1941.03.08. 7.p.

⁴³ SzÚN 1941.03.09. 13.p.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Uo.

*...rul előtte az irodalom mélysége és így a Hamlet előadásában résztvevő diákok lelkükben olyan értékeket fognak az egyetemről magukkal vinni, amilyeneket semmiféle katedrai előadás nem tudna nekik nyújtani. Azok a tanárjelöltek, akik a Hamlet előadásában szerepelnek, azok rossz tanárok már nem is lehetnek...*⁴⁶

A jobboldali Új Nemzedék ekkor egy furcsa galoppírozásba kezdett – már többször is említettük, miképpen támadták a liberális szemléletet és Szent-Györgyi Albertet, akik nem elég „magyarok”, legalábbis abban az értelemben, ahogy ezt a szélső jobboldal elvárna. Április 2-án megjelent színikritikájukban az jelent meg, hogy azt ugyan már megírták, miszerint ez a darab nagy kihívás, és emiatt nem szerencsés választás, de mégis el kell ismerni, ez egy szép, jó és érdekes előadás volt, emiatt „jól esett látni ezt a pontos szereptudással rendelkező »Hamlet« előadást”⁴⁷.

Tanulmányunk e részében szükséges kicsit kilépni a szűk témánkból és a mélyebb megértés végett hosszabban idézni a már többször hivatkozott Sík Sándor professzort, aki a Hamlet-előadás brossúrájába – a diákok egy füzetet szerkesztettek⁴⁸ a bemutatóra a szereposztással, a darabról, a rendezői koncepcióról –, szóval e kiadványba Sík Sándor írt irodalomtudósi, professzori, mentori szemmel egy ajánlást. „...Azok a derék fiúk és leányok, akik hosszú hetek óta pihenéstől ellopott késő esti óráikat arra áldozzák, hogy a Hamlet-fordító Arany János klasszikus mondataival azonosuljanak, gondolatjárásának és ritmikájának zenéjét egész lelkükkel, sőt testükkel átéljék, nemcsak emberi, hanem nemzeti szempontból is a szó legszentebb értelmében legfelsőbb fokú oktatásban, sőt nevelésben részesülnek, és maguk is apostolaivá és nevelőivé lesznek legnagyobb nemzeti szentségünknek, megtartónknak és dicsőségünknek: a magyar nyelvnek. De apostolai lesznek annak a sokat emlegetett egységnek is, amelynek híját olyan fájdalmasan érzi minden ember, aki látó szemmel figyeli társadalmunkat; amelyet olyan megrázó hangokon idéznek, sürgetnek legelső vezető elméink, és amelynek megteremtése évek óta izgatja – legalább a maga körében – a szegedi egyetemi és főiskolai ifjúság legjobbjait. [...] Aki nem tudja, mi az a közösségi munka, vegyen részt egyszer fiatal színjátszóink egy esti próbáján, és meg fogja sejteni, hogy itt olyan erők dolgoznak a lelkek mélyén, amelyektől a nemzet élete vagy halála függ. És aki szereti az ifjúságot – márpedig az ifjúságot szeretni annyi, mint a nemzet jövőjén dolgozni – értékelheti-e elég nagyra azt a tényt, hogy ez a közös munka, ez a lemondás és fáradtságot jelentő odaadás, ez a szent lelkesedés a színháznak, azaz a művészetnek, azaz a szellemnek szól. Napjainkban, amikor az emberek

⁴⁶ DM, 1941. április 2.

⁴⁷ SzÚN 1941.04.02. 7.p.

⁴⁸ Paku Imre (szerk): Az Egyetemi Színjátszó Társaság ismeretterjesztő füzetei I. Szeged, 1941

túlnyomó többségét mindenestül lefoglalja az anyagi lét és jólét, a karrier, a durva élvezetek és a külsőségek hajhászása, amikor a tömegek előtt is a testi erő és a siker ragyog legfőbb ideálként, itt a magyar fiatalságnak egy nem is egészen kis elit csapata a leggyakorlatibb idealizmusnak, a művészet, a költészet kultuszának esküszik fel, annak adja a legjobbat, ami telik tőle [...]. Egyelőre a kezdet kezdetén vagyunk, még nincsen és talán alig is lesz, saját színházunk, színiiskolánk, drámaíróink, mint a nagy nemzetek diákművészeinek. Még ott sem tartunk, hogy – mint ahogyan voltaképpen az elv megkívánná – mindenestül magunk állítsuk elő a díszleteket, ruhákat, kellékeket is. De valami nagyot ígérő kincset már most az elején is magával hoz ez a kis csoport: lelkesedést, művészetszeretetet, komoly tanulmányt, munkát és fiatal becsületességet. Ennyi is elég hozzá, hogy kérni merjem számukra talán az ország figyelmét is, de mindenesetre azt, ami egyelőre mindennél fontosabb nekünk: a szegedi társadalom szeretetét.⁴⁹

A történelem szellemvasútjának következő képén a budapesti Duna korzó képe tűnik fel előttünk, a Carlton Szállóval, ahol egy drámai eseménybe toroklott ez a bizonyos Hamlet-előadás. Ezen a nyáron, 1941. augusztus 8-án fogadta el a Parlament és lépett hatályba az a törvény,⁵⁰ amely a házassági jogról szóló, közel ötven éves rendelkezést módosította, és fajvédelmi rendelkezésekkel szűkítette a házasodás lehetőségét, körét. E törvény megtiltotta a egyes házasságokat, sőt a zsidók és nem zsidók közötti nemi kapcsolatot is, amit fajgyalázásnak tekintett. A törvény mindenkit zsidónak minősített, akinek két nagyszülője az izraelita hitfelekezet tagjaként született.

A Gertrúdát alakító Tóth Kata 21 éves, 3. évfolyamos vegyészhallgató, illetve a darab rendezője, ifj. Horváth István 22 éves 2. évfolyamos bölcsészhallgató egy drámai végkifejlet felé sodródott. 1941. október 17-én a pénteki vegyészlaborbeli gyakorlata után Kata felült a vonatra a szerelmével, Istvánnal, és felutaztak Budapestre, bejelentkeztek a szállodába, úgy, mint férj és feleség, Horlai István és felesége, és ott 18-án, a következő hajnalon ciánnal véget vetettek az életüknek. Öt és fél hónappal a Hamlet-előadás után. Ezt a drámai eseményt részben a történelmi környezet, részben pedig a társadalmi környezet okozta, ugyanis Katalinnak az apukája, aki egy szegedi órás és ékszerész volt, a fasiszta nézetekkel szimpatizált, és tiltotta a lányát attól, hogy a szerelmével együtt legyen, illetve, hogy a házastársa legyen.⁵¹ Ez okozta ennek a két fiatalnak a halálát. A várost mélyen

⁴⁹ Sík Sándor: Hamlet. A szegedi bemutató századik évfordulójára. In. Paku Imre (szerk.): *Az Egyetemi Színhátszó Társaság ismeretterjesztő füzetei I.* Szeged, 1941. 12–15.pp.

⁵⁰ 1941. évi XV. tc. (1941.08.08.) A házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. tc. kiegészítéséről és módosításáról, valamint az ezzel kapcsolatban szükséges fajvédelmi rendelkezésekről.

⁵¹ Szent-Györgyi 1975, 97.p.

meghatotta az eset: „nyilván olyan akadályok jelentkeztek a tervezett házasságkötés előtt – írta a Délmagyarország –, amelyeket lehetetlen volt legyőzniük és amelyek megakadályozták a házasságkötést. A közelmúltban érvénybe lépett törvényt nem léphették át. Amikor ezt a leküzdhetetlen akadályt látták maguk, szerelmük előtt, akkor határozották el, hogy ha az életben nem egyesülhetnek, legalább a halálban lesznek egymáséi. A cián kéznél volt a vegyészkisasszonynál, tudták, hogy a méreg percek alatt, visszahozhatatlanul végez. És estére ott találták holttestüket a szállodai szobában.”⁵² Szeged városát azóta is mélyen meghatja ez a dráma.⁵³

Ezen a napon történt egy másik esemény is, amely úgy gondolom, hogy még inkább aláhúzza az előbb leírt drámai esemény tragikusságát, és Szent-Györgyi Albert – visszaemlékezéseiben leírt – efelett érzett szomorúságát. Ez az október 18-a Szent-Györgyi második házasságkötésének napja is volt. Szent-Györgyi Albert két egyetemi professzor, mint tanúk jelenlétében, a szegedi magánlakásán ekkor kötött házasságot Borbíró Máriával, második feleségével. Tehát éppen aznap, amikor ez a két, Szent-Györgyi által kedvelt, tisztelt és szeretett fiatalember az öngyilkosságba futott. „Sokszor kívántam, hogy hozzám jöttek volna a problémájukkal. Akkor én találtam volna más megoldást” – írta Szent-Györgyi visszaemlékezésében.⁵⁴

A SzEI sajtója

A következőkben a Szegedi Egyetemi Ifjúság diáksajtóját mutatom be. A SzEI szervezetének két sajtóterméke volt, mindkettőt hallgatók alapították és gondozták. Az egyik Flogiston címmel jelent meg, ez a természettudományi kar hallgatóinak apja volt, a diáklapok nagy többségére jellemző módon a gyors fellángolás után hamar ki is hunyt. A másik lap, a Szegedi Híd viszont – elsősorban tartalmi minőségénél, gondolatiságánál fogva – jelentősnek értékelhető. A Szegedi Híd kéthavonta megjelenő sajtótermékként indult. Szabolcsi Gábor

⁵² DM 1941. október 21. 5.p.

⁵³ Temesi Ferenc író a városról írt Por című munkájának Romantika című részében írta meg ezt a történetet. „Ilyen közel az elmúláshoz, csak a szeretetem és a hitem él. A hitem, hogy nincsen halál, csak élet és újra élet», írta búcsúlevelében ifjabb Horváth István” Temesi Ferenc: Por. Budapest: Magvető, 1986, 1987; 2. kötet 33.p. E témát feldolgozva a 2011-ben A Legenda – a szegedi diák-Hamlet története címmel rendezett dokumentum-játékfilmet Radó Gyula. A tízéves Szegedi Egyetemi Színház (SZESZ) 2012. november 7-én mutatta be „Rohadt az államgépben valami” című előadását, mely a szegedi Hamletnek, és Horváth István és Tóth Kata szerelmének állított emléket. A darabot Varga Norbert rendezte.

⁵⁴ Szent-Györgyi 1975, 98.p.

és Kristó-Nagy István voltak a lap szerkesztői. Szent-Györgyi rektorsága alatt mindössze egy szám jelent meg, az alapító-indító lapszám, melyben megfogalmazták a lap küldetését, programnyilatkozatot hirdettek. *„A Szegedi Híd a neve a szegedi ifjúság lapjának. A híd szimbólum. A híd felekezeteket, közösségeket, embereket, társadalmi osztályokat, népeket köt össze. [...] Nem kiabáló, hanem tettekben megmutatkozó hazaszeretet, az igazi országépítés szimbóluma. [...] Híd akar a Szegedi Egyetemi Ifjúság lenni. [...] Szegeden az egyetem már híddá nemesült az egyetemi ifjúság különböző csoportjai, karai és évfolyamai közt és híddá az ifjúság és a professzorok közt. [...] Híddá akar válni a tanárképző főiskola és minden magyarországi egyetemek között. [...] Híddá avatódott társadalmi osztályok között, mert annak a hivatásrendi államnak a gondolatát vállalta, amely társadalmi osztályok tülekedése nélkül való állam lesz.”*⁵⁵ A Szegedi Hidat a gondolataikban, küldetésük szerint tehát egy szimbólumként kezelték – saját magukat, a szegedi egyetemi ifjúság szervezetét hídként képelték el, és a lapot hídnak szánták az oktatók és a diákok között, a városlakók és az egyetem között. Ifjabb Kristó-Nagy István Új szellem Szegeden⁵⁶, Halasi-Nagy József Az egység⁵⁷, Nyikos István Hic et nunc⁵⁸ címmel írt programadó szövegeket, elemzéseket ebbe a lapszámba. Az első számban olvashatjuk

⁵⁵ SzH 1941. május, 1.p.

⁵⁶ „Nem érdekelhet minket, hogy a magyarság mai szellemi vezetői hol, milyen mozgalomban harcolnak, hogy harcolnak egymás ellen is. Mi szintézist akarunk, át akarjuk hidalni az ellentéteket, ha megvan a közös szellemi alap. [...] A többséget ma sem érdekli semmi más, mint saját maga kényelme, szórakozása, saját jövője [...] Azonban – és ez a lényeg! – azok, akik tudnak és akarnak is gondolkodni, az elolvasott könyvek, viták és csalódások eredményeképpen ide kellett, hogy megérkezzenek. Reméljük, a szegedi egyetem ifjúságából lassan még többen fognak ide eljutni. Már ma is, ha nem számbelileg, de minőségben ők jelentik a többséget. Vallják, hogy mindenhez közük van, semmi sem mindegy, legyen bár egyetem ügye, ország ügye, vagy „magánügy”. S bár nem az érvényesülés emberei, ők vezetik a Szegedi Egyetemi Ifjúságot. Nem diktatúra ez, csak a jobb győzelme. Végre egyszer nem az vezet, akinek legnagyobb a hangja, hanem az, akit erre az ifjúság hivatottnak érez.” (SzH 1941. május 4.p.)

⁵⁷ „A mi diákegységünk ilyen módon a sajátos egyetemi életnek felvirradását jelenti. Nem akar senkit sem a nemzet közösségből kiszakítani, de figyelmeztet minden egyetemi polgárt arra, hogy egyetemi évei alatt egyetemi polgár, akinek az egyetemével szemben is kötelességei vannak. Az egyetem ugyanis a nemzeti jövő melegágya, s a nemzet sorsára se közömbös, hogy itt milyen palánták sarjadnak. [...] Kívánatos tehát, hogy ez a szegedi diákegység el ne hervadjon, hanem dús gyümölcsöket termő fába szökjenjen.” (SzH 1941 május 5.p.)

⁵⁸ „Azzal kezdtük, hogy megteremtettük ifjúságunk egységét. Nem játszottuk többé bábeli toronyépítést, ahol mindenki mást mond és mást akar. Aztán jött a választás, amely

Szent-Györgyi Albert írását is, melyben a SZEI tevékenységét értékelte: „Hogy a diákság eleget tudjon tenni nagy nemzeti hivatásának, ahhoz kell, hogy büszke tudatára ébredjen diákságának, hogy a diák a diáksággal egy egységgé forrjon össze, melyben maga alakítja, maga vezeti saját életét, melyben, mint egy kis lezárt társadalomban élhet, melyben megismerkedhet az emberi együttélés törvényeivel, melyben maga bővítheti lelkét és tudását. Azután, ha a diákság egy ilyen egységgé forrott össze, mely elég erős, hogy a maga helyét és jogait kiküzdje, akkor ennek az egységnek össze kell forrni egy nagyobb, tágasabb egységgé a maga professzoraival és egyetemével. Ez az egység Szegeden megalakult és az egyetem itt ma Szegeden valóban alma matere, barátja, otthona az ifjúságnak.”⁵⁹

A centrumból a perifériára

Az ifjúságkutatás úgy tekint az egyetemi hallgatók világára, hogy az egyetemistákat egy speciális ifjúsági rétegnek fogja fel, amelynek a jellemző sajátosságait az egyetemi campus-lét és az egyetemi polgárjogból adódó mikroklíma határozza meg leginkább. Szent-Györgyi rektorsága végétől kezdődően az egyetemi ifjúság a centrumból a perifériára került. A történelem viharában⁶⁰ a Szegedi Egyetemi Ifjúság szervezet, de általában az egyetemi ifjúság életvilága is feloldódott.

Korábban utaltunk arra, hogy ez a bizonyos szélső jobboldali nyomás fokozódott mind Szent-Györgyi Albert rektoron, mind pedig a Szegedi Egyetemi Ifjúság képviselőin, valljanak színt, hogy a törvényeknek megfelelően működnek-e, nyilatkozzanak arról, hogy a szervezet tagjai között vannak-e zsidó származásúak, vagy olyanok, akik a törvény szerint zsidónak tekintendők. Teszem hozzá, hogy ekkor más magyarországi egyetemeken ez a beszűrődő, fokozódó antiszemita örület szintúgy jelen volt, sőt, volt olyan másutt, hogy botokkal történt pogrom, de itt Szent-Györgyi Albert az egyetem belső világát zárta, védte az ilyen támadások ellen. Ez azonban a sajtóban és a politikai közbeszédben fokozatosan egyre nagyobb és nagyobb kritikát hozott Szent-Györgyi Albert rektornak. Szegedi Új Nemzedék ekkor arról számolt be,⁶¹ hogy a Szegedi

---

tökéletesen tiszta volt és az igazán odavalókat állította az élre. Megindult – az eddigi igazán individuális étellel szemben – a közösségi élet: a diákélet. (SzH 1941. május 5.p.)

⁵⁹ SzH 1941. május 2.p.

⁶⁰ 1941. április 3-án Teleki Pál miniszterelnök öngyilkos lett, 11-én megindultak a magyar csapatok dél felé, június 27-én Magyarország hadba lépett a Szovjetunió ellen, december 7-től hadiállapot állt fenn Angliával és az USA-val szemben.

⁶¹ SzÜN 1941. március 30. 8.p.

Egyetemi Ifjúság – noha a fajvédő lapok és fajvédő szervezetek ezt már többször kérték – nem mondja meg, hogy a tagságának mekkora része zsidó, és azt, hogy hajlandók-e az egyetemről kitiltani a zsidó származású hallgatókat. „...*Ismeretes, hogy a szegedi egyetemi ifjúság újdonsült egyesülete a SzEI körül már megalakulása óta nagy vihar tombol. Az egyesületet, mely a Nobel-díjas rektor legfőbb védnöksége alatt működik, a jobboldali lapok részéről ismételt támadások érték, mire a fővárosi zsidó és liberális lapok siettek baráti vállveregetésben részesíteni a klubéletben feloldódó egyetemista alakulatot. A fajvédő lapok nehezményezték, hogy a SzEI nem állítja első sorba az egyetemi ifjúság gyökeres nemzeti törekvéseit, így például, többek között a zsidó kérdést sem.*”⁶² Ugyanakkor később egy másik cikkben⁶³ pedig arról írtak, hogy Szent-Györgyi Albert zárt ülést rendelt el, és ezen a bizonyos zárt ülésen csak a szegedi egyetemi hallgatók vehettek részt, és nem jöhetnek be azon politikai szervezetek képviselői, akik ott szeretnék volna elmondani a kritikus gondolataikat.

Szent-Györgyi 1941 májusában így vallott erről az ellenségeskedésről: „*Támadásra fel voltunk készülve, mert egy öntudatos, önálló diákság kialakulása sok érdeket sért. Sajnálatos, hogy támadóink közül egy sem jött le közénk, hogy megnézze mit csinálunk, pedig mi mindenkit szívesen látunk, aki az ifjúság iránt komolyan érdeklődik. Mégis ezeknek a támadásoknak a szótlán elviselése volt talán a rectorátusom legnehezebb része. De csak az nem esik le a lóról, aki nem ül föl rája: csak azt nem támadják, aki nem csinál semmit. Ezt mind belekalkuláltam abba az áldozatba, amit az egyetemért és ifjúságunkért hoztam, amikor otthagytam a laboratóriumot a rectori székért cserébe. De meg volt az én jutalmam is: ma a diákarcon több a mosolygás és a hallgatók többet nem »alázatos tisztelettel«, hanem szeretettel köszöntenek és tudom, hogy egy kavicsal én is hozzájárultam egy jövődől jobb, igazabb és magyarabb Magyarország építéséhez.*”⁶⁴

Megváltozott ugyanakkor a jogszabályi háttér, a vallási és közoktatásügyi miniszter 1941. február 26-án kelt (35144/-1941.IV. sz. rend.) rendeletében szabályozta az egyetemi ifjúsági szervezetek tagságának kérdéskörét. A rendelet következtében az egyetemnek módosítania kellett a SzEI Alapszabályát. A szöveg úgy módosult, hogy a tagok közé innentől már csak keresztény származású hallgatók voltak felvehetőek. „*Rendes tagjai lehetnek a szervezetnek mindazok a m. kir. Horthy Miklós Tudományegyetemre beiratkozott keresztény*

⁶² Uo.

⁶³ SzÚN 1941. április 1. 5.p.

⁶⁴ SzH 1941. május 2.p.

származású rendes hallgatók, akiknek személye sem nemzeti, sem keresztény erkölcsi szempontból kifogás alá nem esik.⁶⁵

Késő tavasszal a fokozódó támadásokra válaszul próbálták felvenni a küzdelmet a SzEI lapjában. A Szegedi Híd május 7-i számában közölt írásban kifejtették, hogy nem a magyarkodó magyarsággal, nem azzal a fajta hazaszeretettel fordulnak a hazájuk, az ország és az ifjúság jövője felé, amit rájuk szeretnének erőszakolni például a Turul bajtársi egyesületek. *„S mert mi nem ragasztottuk ki ezt minden utcasarkon és nem üvöltöttük torkunkszakadtából és féltéglával, melletverő hősiességgel, megrágalmaztak minket, hogy nem vagyunk keresztények és magyarok. Pedig éppen kereszténységünkéből következett, hogy nem vertük nagydobra. Mi így tanultuk az evangéliumból: »Ne kürtölj magad előtt, mint a képmutatók teszik a zsinagógákban s az utcákon, hogy dicsérjék őket az emberek.« [...] És így tanultuk az egyik legnagyobb magyar tanítótól, Vörösmarthy Mihálytól: »Szütökben legyen a haza, s ha kimondani szükség, tetteitek zengjék nagy diadalmi nevét.« – »Szeresd a hazádat és ne mondd!« De idézhetnénk erre minden nagy magyar prófétától. Lám, Ady sem kiabálta naponként a világ négy tája felé és »ködevőknek, magyarkodóknak mondta« azokat, akik viszont jól értik kiabálni.»⁶⁶ Szent-Györgyi Albert a támadásokra válaszul kijelentette: *„Üres lelkű és szellemű, csupán hangoskodó hazafiakból vajmi kevés haszna van a hazának.»⁶⁷**

Szent-Györgyi rektorsága az őszi szemeszter kezdetétől véget ért. Az új rektor, Kogutowicz Károly már nem volt olyan mélységű támogatója az egyetemi ifjúság szabad szerveződésének, és elkezdődött a szervezet átalakítása, átszervezése. A hallgatói szervezet életében, ahogy az egyetem vezetésében is jobboldali fordulat állt be.⁶⁸ 1942. június 15-én már erről cikkezett az ifjúsági szervezet lapja: *„A SzEI büszke arra, hogy a szervezet vívta ki a numerus nullus iudeorumot, amelyet egy évvel korábban még zsidóbarátsággal vádoltak.»⁶⁹* Júniusra megvalósult a „numerus nullus iudeorum”, ugyanis elballagtak azok a hallgatók, akik az utolsó évfolyamban voltak, és az első évre a törvények

⁶⁵ CsML VIII. 5. (Horthy Miklós Tudományegyetem Rektori Hivatal iratai) 7. doboz 870/1940–41

⁶⁶ SzH 1941. május 7.p.

⁶⁷ SzH 1941. május 2.p.

⁶⁸ Miklós Péter: *Szent-Györgyi Albert politikai szerepvállalása.* In: Uő: *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben.* Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged – Szabadka, 2011. 109–122. 112.p.

⁶⁹ SzH 1942. június 15.p.

szerint már nem vettek fel zsidó származású hallgatókat. Az alapítás után egy évvel, 1942 tavaszára a szervezet átitatódott a kor bűzös szellemével.

Összegzés

Tanulmányunk végén szükségesnek látjuk a SZEI utóéletének szentelni néhány mondatot. A történeti szál két úton is továbbvihető. Részben úgy, hogy a hallgatói demokrácia-kísérlet voltát emeljük ki, és visszük tovább 1956-ig, a világháború utáni első autonóm hallgatói önszerveződő mozgalomig, a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége (MEFESZ) szegedi megalakulásáig⁷⁰ (1956. október 16.), mely a forradalom indítószikrája volt, és tovább 1988 őszéig, amikor a szegedi hallgatói önkormányzat megszületett és lett a társadalmi, a szakpolitikai és egyetempolitikai rendszerváltás támogatója.⁷¹

A másik út pedig, amin továbbvihető a jelenig a történet, annak vizsgálati szempontja hallgatói öntevékenység és kulturális értékteremtés, értékmegőrzés jellege, szerepe. E szempontok alapján a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumától (1930–37) indulva, a SZEI-n (1940–45) át, eljutunk a mai is élő egyetemi csoportokig. A jelen pillanatban is működő és sikert sikerre halmozó Szegedi Egyetemi Énekkarig, amely 1924 decemberében alakult meg⁷² és 1925. február 25-én adta az első koncertjét, ám éppen Szent-Györgyi Albert rektorsága alatt, és a szegedi diákegység egy munkacsoportjaként alakult át vegyeskarrá (korábban férfikar volt). A másik az egyetemi színjátszás, amely Hont Ferencéktől a 30-as évektől indult, amelyet 1941-ben Horváth István és társai alkottak, és a ma működő Szegedi Egyetemi Színházban él tovább. E csoport történetében két nagy felívelésről beszélhetünk, 1961-től 1974-ig Paál István nevével fémjelzett időszakról, a Petőfi-rock időszakáról, aztán pedig a Szegedi Tudományegyetem 2000-től való elindulásával újra megszülető Szegedi Egyetemi Színházról, amely Czene Zoltán szervező- és rendezőmunkáját dicséri.

Tanulmányunkban Szent-Györgyi Albert és a szegedi egyetemi diákegység kapcsolatát vizsgáltuk. Áttekintettük az egyetemi levéltárban fellelhető doku-

⁷⁰ Ld. Jancsák Csaba: A magyarországi hallgatói mozgalom bölcsője – a szegedi MEFESZ. In. *A szegedi szikra. 1956 MEFESZ Szeged Belvedere Meridionale*, Szeged, 2011, 63–87. pp.

⁷¹ Ld. Jancsák Csaba: A perifériáról a centrumba: '89 és a felsőoktatás világa. In. *Rendszerváltozások Kelet-Európában*. Szegedi Társadalomtudományi Szakkollégium, Szeged, 2010, 33–42. pp.

⁷² SzH 1941. december 14. p.

mentumokat, a korabeli sajtó vonatkozó cikkeit, és a szereplők visszaemlékezéseit. Mindezek alapján azt mondhatjuk tehát tárgyunk értékeléseként, hogy a vizsgált időszakban, Szent-Györgyi Albert rektorsága alatt, az 1940/41-es tanévben az egyetemen létező felsőoktatási autonóm légkör eredményeként egy olyan hallgatói demokrácia-kísérlet született meg, amely az egyetemi polgároknak a campus-lét megélését sajátos, szabad lelkületű egyetemi hallgatói öntevékenységben kicsúcsosodva azt eredményezte, hogy az egyetemi ifjúság világa a perifériáról a gondolkodásnak a centrumába kerülhetett. Mindez köszönhető volt a reneszánsz embernek, a Nobel-díjas tudósnak és az aktív egyetemi vezetőnek, Szent-Györgyi Albertnek.

1. kép. A Szegedi Új Nemzedék híradása a rektorválasztásról (1940. 10. 30.).

2. kép. Kószó István légifotója (1936).

5. kép. Sík Sándor (1889–1963) piarista tartományfőnök, költő,
irodalomtudós, akadémikus, egyetemi tanár.
A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma (1930–1937)
és a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SZEI) támogatója, mentora.

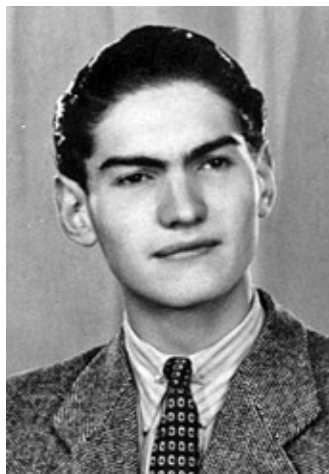

6. kép. Baróti Dezső (1911–1994)
irodalomtörténész, egyetemi tanár, az egyetem rektora (1955–1957).
A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának (1930–1937) tagja,
a Szegedi Egyetemi Ifjúság (SZEI) támogatója, mentora,
később az 1956-os Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége támogatója, mentora,
az 1957. évi megtorlás áldozata.

7. kép. A SZEI Színjátszó Társaság (vezetője Paku Imre) országos sikerrel bemutatott előadása: a Hamlet. Hamlet szerepében Szász Károly, Gertrúd szerepében Tóth Katalin.

8. kép. A Hamlet rendezője: ifj. Horváth István.

10. kép. A Hamlet szegedi előadásának plakátja.

11. kép. Tóth Katalin és ifj. Horváth István.

Irodalom

- Arnstein, Sherry R. (1969): A Ladder of Public Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, (4): 216–224
- Csaplár Ferenc (1967): *A Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiuma*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Hart, Roger (1992): *Children's Participation: From Tokenism to Citizenship*. UNICEF
- Hegyi András (szerk.) (1982): *Fejezetek hat évtized történetéből*. JATE, Szeged
- Jancsák Csaba (2008): Hallgatói demokrácia és a hallgatói önkormányzatiság Magyarországon (1988–2008) In. *Állampolgári kompetenciák kutatása és fejlesztése. Útkeresés és továbbadás az aktív állampolgárságra készítés folyamatában*. Belvedere Meridionale, Szeged, 39–56
- Jancsák Csaba (2010a): A perifériáról a centrumba: '89. és a felsőoktatás világa. In. *Rendszerváltozások Kelet-Európában*. Szegedi Társadalomtudományi Szakkollégium, Szeged, 2010, 33–42
- Jancsák Csaba (2010b): *Hallgatói élet és ifjúsági szervezetek az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolán*. In. Kiss Róbert – Vajda Tamás (szerk.): *Az állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928–1947)*. Belvedere Meridionale, Szeged, 117–133
- Jancsák Csaba (2011): A magyarországi hallgatói mozgalom bölcsője – a szegedi MEFESZ. In. *A szegedi szikra. 1956 MEFESZ Szeged* Belvedere Meridionale, Szeged, 63–87
- Kiss Róbert Károly (2007): Humanista tudós a diplomácia porondján. *Szeged*, 2007/11, 18–20
- Kiss Róbert Károly (2012): A Szegedi Egyetemi Ifjúság egységszervezet létrejötte. In. Vajda Tamás – Kiss Róbert Károly (szerk.) (2012): *Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között*. SZTE, Szeged, 101–115
- Lengyel András (1986): *Dudar*. Országos Közművelődési Központ, Budapest
- Lengyel András (2004): A Szegedi Fiatalok mozgalma és Bálint Sándor. *Tiszatáj* 2004/augusztus, 57–68
- M. Kiss Sándor (1995): *Szent-Györgyi Albert és a Szegedi Egyetemi Ifjúság*. MTA Szociológiai Kutatóintézet, Budapest
- Miklós Péter (2007): „A politika behatolt az életembe”. Szent-Györgyi Albert politikai szerepvállalása. *Szeged*, 19 (2007). 11. sz. 21–23.p.

- Miklós Péter (2011): Szent-Györgyi Albert politikai szerepvállalása. In: Uő: *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben*. Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged, 109–122.
- Miklós Péter (2011): *A szegedi bölcsészkar Radnóti Miklós diákéveiben. Tanulmányok Radnótiról, kortársairól és a szegedi egyetemről*. Szeged: Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány
- Sík Sándor (1941): Hamlet. A szegedi bemutató századik évfordulójára. In. Paku Imre (szerk.): *Az Egyetemi Színjátszó Társaság ismeretterjesztő füzetei 1*. Szeged, 12–15
- Szabó Tibor – Zallár Andor (1989): *Szent-Györgyi Albert Szegeden és a Szent-Györgyi Gyűjtemény*. (Tanulmányok Csongrád Megye Történetéből XV.) Csongrád Megyei Levéltár, Szeged, 9–102
- Szent-Györgyi Albert (1975): *Az élet jellege*. Magvető Kiadó, Budapest
- Temesi Ferenc (1986, 1987): *Por*. Magvető, Budapest
- Újszászi Ilona (szerk.) (2010): *A szegedi felsőoktatás integrációjának története (1981–2010)*. Szegedi Tudományegyetem, Szeged
- Vajda Tamás (2009): Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiuma. In. Olasz Sándor – Zelena András (szerk.): „Mert annyit érek én, amennyit és a szó” *Szegedi Radnóti-konferenciák*. Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Szeged 213–228.pp.

Sajtótermékek

- SZN = Szegedi Napló
- SZÚN = Szegedi Új Nemzedék
- SZH = Szegedi Híd
- DM = Délmagyarország
- MN = Magyar Nemzet